

JOANNA NAWROTKIEWICZ

UNIwersytet Warszawski

<https://orcid.org/0000-0003-1296-984X>

**ZWIERANIE SZEREGÓW – CZERWONE NARRACJE
W KANTOŃSKIM MUZEUM INSTYTUTU SZKOLENIA
RUCHU CHŁOPSKIEGO**

**CLOSING RANKS: RED NARRATIVES AT THE MUSEUM
OF PEASANT MOVEMENT INSTITUTE IN GUANGZHOU**

Summary: This article delves into Guangzhou's Museum of Peasant Movement Institute, exploring its role in shaping a collective narrative. Analyzing the permanent exhibition, the study unravels intertwined themes of patriotism and socialism, Mao Zedong's prominence, and values endorsed by the Communist Party of China. It investigates how the museum, deeply rooted in communist heritage, contributes to the national identity and party legitimacy. The analysis extends to Guangdong's revolutionary past. Employing discourse and visual analysis, the study deconstructs the museum's narrative, addressing key research questions on the museum's narrative and aims.

Keywords: the People's Republic of China, communist heritage, patriotic education, museum

Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2020–2024 jako projekt badawczy w ramach programu „Diamentowy Grant” nr 0041/DIA/2020/49.

Położona w południowej części Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) prowincja Guangdong wyróżnia się bogactwem lokalnej kultury Lingnan, charakterystyczną architekturą i sztuką, a także własnym dialektem. Jest ona od wielu lat najbogatszą chińską prowincją i miejscem dynamicznego rozwoju gospodarczego w ramach specjalnej strefy gospodarczej Kantonu, Hongkongu i Makau, tzw. Greater Bay Area¹. Guangdong jest ojczyzną jednych z największych chińskich reformatorów, takich jak pierwszy prezydent Republiki Chińskiej Sun Yat-sen czy filozof znany ze „stu dni reform” w XIX wieku Kang Youwei. Guangdong stanowił serce ruchu rewolucji republikańskiej w latach 1911–1912; był także polem rozwoju młodej KPCh inicjującej aktywizację polityczną chłopów.

Od czasu objęcia władzy w Komunistycznej Partii Chin (KPCh) przez Xi Jinpinga w 2012 roku w ChRL postępuje zwrot ku narracjom i wartościom maoistowskim. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługuje analiza miejsc pamięci komunistycznej w prowincji, która najbardziej skorzystała na odrzuceniu tychże elementów na rzecz mechanizmów kapitalistycznych w latach 80. XX wieku. Z tego powodu obecnym władzom centralnym szczególnie zależy na tym, aby zakorzenić komunistyczne dziedzictwo w Guangdongzie, prowincji o wyjątkowej charakterystyce i historycznie reformatorskim zacięciu, a także miejscu intensywnego rozwoju gospodarczego, gdzie komunistyczne (określane również mianem czerwonych) wartości mogą schodzić na dalszy plan. Ta misja staje się coraz ważniejsza – w 2023 roku cztery czerwone muzea w Kantonie zdobyły status atrakcji o drugim najwyższym stopniu AAAA przyznawanym miejscom o szczególnej wadze: Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego, Muzeum Trzeciego Zjazdu KPCh, Muzeum

¹ Q. Zhou, *China's Provincial GDP in H1 2022. Who Were the Top Performers?*, China Briefing, 29.07.2022, <https://www.china-briefing.com/news/chinas-gdp-across-provinces-in-h1-2022/>; http://www.china.org.cn/business/2023-02/20/content_85116413.htm [dostęp: 13.08.2024].

Powstania Kantonńskiego oraz Muzeum Akademii Wojskowej Whompoa². To dowodzi rosnącego znaczenia tych muzeów w kontekście propagowania dziedzictwa komunistycznego.

Autorka artykułu obiera za cel analizę narracji historycznych promowanych przez KPCh na przykładzie wystawy stałej jednej z wymienionych placówek, Muzeum Dawnej Siedziby Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego pod kierownictwem Towarzysza Mao Zedonga (毛泽东同志主办农民运动讲习所旧址纪念馆 *Mao Zedong Tongzhi Zhuban Nongmin Yundong Jiangxi-suo Jiuzhi Jinianguan*), w skrócie nazywanego również Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego – dalej określanego jako „Muzeum”. Muzeum zostało wybrane jako przedmiot analizy ze względu na jego znaczenie dla władz centralnych. Powstałe w 1957 roku, jest ono najstarszym muzeum o tematyce rewolucyjnej w Guangdongzie. W kolejnych dekadach włączono je na krajową listę zabytków (w 1961 roku), drugą listę baz edukacji patriotycznej (w 2001 roku), a także listę obiektów czerwonej turystyki (w 2005 roku). Umieszczenie Muzeum w tych zestawieniach podkreśla jego rangę w oczach władz ChRL. Włączenie zwłaszcza do dwóch ostatnich list świadczy o aprobachie placówki w kontekście nauczania wartości dydaktycznych dla młodego pokolenia Chińczyków. Muzeum pełni zatem rolę przekaznika narracji i wartości, które zyskały uznanie KPCh.

Autorka artykułu poddaje analizie stałą ekspozycję Muzeum, opierając się na materiale zebranym podczas wizyty badawczej przeprowadzonej we wrześniu 2023 roku. Posługując się metodami analizy dyskursu i badań wizualnych, dekonstruuje narrację muzealną i elementy wizualne wystawy stałej. W tym celu wyróżniono trzy główne motywy występujące w Muzeum:

1. powiązanie patriotyzmu z socjalizmem;
2. podkreślenie roli Mao w osiągnięciach ruchu chłopskiego;
3. wartości faworyzowane przez KPCh, takie jak kolektywizm czy poświęcenie.

Artykuł dąży do odpowiedzi na następujące pytania badawcze: jak te trzy dominanty kształtują przekaz Muzeum? Czy i które z nich są najistotniejsze

² 国家AAAA级旅游景区·广州+8 [Krajowa atrakcja turystyczna AAAA, Kanton +8!], Portal Miejskiego Rządu Ludowego w Kantonie, 26.04.2023 r., https://www.gz.gov.cn/zt/jrshs/2023n/wygidj/tswy/content/post_8949403.html [dostęp: 13.08.2024].

w edukacji patriotycznej młodego pokolenia? W celu dokładnego zobrazowania przedstawionego tematu autorka przedstawi najpierw krótkie uwagi na temat chińskiego nacjonalizmu i edukacji patriotycznej, a następnie opíše historię Instytutu Szkoły Ruchu Chłopskiego, która stanie się tłem do dalszej analizy wystawy stałej Muzeum przez pryzmat wspomnianych trzech motywów.

EDUKACJA W CZERWONYCH BARWACH

Reformy wolnorynkowe lat 80. XX wieku i wprowadzona przez Denga Xiaopinga narracja kultu pieniądza nad dotychczasową prostotą życia – utrwalona w sloganie „bogacić się jest chwalebne” (致富光荣 *zhifu guangrong*) – usunęła w cień dotychczasową ideologię socjalistyczną. To w konsekwencji doprowadziło do „kryzysu trzech wiar” – wiary obywateli w socjalizm, marksizm i partię³. W obliczu światopoglądowej erozji, zwłaszcza po fali upadków reżimów socjalistycznych i protestów na placu Tian’anmen w 1989 roku, KPCh stworzyła nową narrację legitymizującą jej władzę. Kierownictwo partyjne zdecydowało wówczas o wdrożeniu patriotyzmu czy raczej jego skrajnej formy, nacjonalizmu jako fundamentu utrzymującego stabilność reżimu. KPCh postawiła się w roli pierwszej wśród patriotów, dbającej o interesy kraju, dumę narodową czy integralność terytorialną⁴. Wprowadzenie intensywnej narracji patriotycznej utożsamiało cele obywateli i partii, umacniając ich lojalność.

Nie oznaczało to jednak porzucenia wartości socjalistycznych integralnych dla ChRL i KPCh. W *Zarysie wdrażania edukacji patriotycznej* z 1994 roku opublikowanym przez Komitet Centralny KPCh pojawia się sformułowanie „patriotyzm i socjalizm są zasadniczo tym samym”, łącząc tym samym historię narodu z historią partii⁵. W komunistycznej narracji takie powiązanie jest oczywiste; pierwszymi zadaniami KPCh był sprzeciw wobec imperializmu i feudalizmu wpływającego negatywnie na kondycję państwa chińskiego oraz stworzenie warunków społecznych do realizacji „narodowego odrodzenia”

³ S. Zhao, *A State-led Nationalism. The Patriotic Education Campaign in Post-Tiananmen China*, „Communist and Post-Communist Studies” 1998, nr 31 (3), s. 288.

⁴ Ibidem, s. 289.

⁵ Komitet Centralny Komunistycznej Partii Chin, *Zarys wdrażania edukacji patriotycznej*, <http://www.cnypa.org/shhyzc/877278.jhtml> [dostęp: 13.08.2024].

(w tym kontekście slogan należy rozumieć przede wszystkim jako poprawę standardu życia Chińczyków)⁶. Co więcej, oficjalna narracja zgodna z maolistowską teorią historii ma dowodzić, że mimo wcześniejszych prób sprzeciwu wobec imperializmu czy feudalizmu, np. powstania tajpingów w latach 1851–1864 czy Ruchu samoumocnienia w latach 1861–1895, to brak przewodnictwa KPCh doprowadzał te inicjatywy do upadku. Nawet rewolucja Xinhai w latach 1911–1912 przeprowadzona przez Partię Narodową (Kuo-mintang) pod zwierzchnictwem Sun Yat-sena, choć doprowadziła do upadku dynastii Qingów, nie odniosła sukcesu w zmianach społecznych, zwłaszcza w stosunkach feudalnych. Powstanie KPCh jest przedstawiane zatem jako absolutnie wyjątkowe wydarzenie w chińskiej historii, naturalna konsekwencja historyczna i swoisty koniec historii.

Według socjologa Xiang Biao współczesny chiński nacjonalizm opiera się na trzech przesłankach: 1. nacjonalizm jest związany z jednostką i nie jest kolektywny w naturze; 2. indywidualizm jednostki jest oparty na samoza-przeczeniu swojej naturze poprzez dążenia o charakterze samodoskonalącym; 3. istnieje powiązanie strukturalne pomiędzy jednostką a rozwijającą się gospodarką⁷. W tej teorii jednostka nieustannie dąży do samorozwoju, a swoją pracą napędza gospodarkę; w konsekwencji jej starania zostają nagrodzone przez odpowiednie zarobki. Samorozwój, jako aspiracja do bycia lepszym, jest jednak w praktyce ciągłym negowaniem własnego „ja”, które stwarza poczucie pustki i braku tożsamości. Nacjonalizm staje się wówczas ratunkiem, oferując poczucie przynależności do większej całości.

Przy dobrych warunkach materialnych jednostka nie ma motywacji do podważania władzy. Należy zwrócić uwagę, że w obliczu spowalniającej chińskiej gospodarki ten filar staje się coraz bardziej niepewny. W takiej sytuacji tym bardziej potrzebne będzie stworzenie alternatywnego oparcia tożsamości w celu samospełnienia jednostki. W późniejszej części artykułu autorka udowodni, że KPCh jako rozwiązanie proponuje powrót do socjalistycznych wartości.

⁶ *Full Text: Resolution of the CPC Central Committee on the Major Achievements and Historical Experience of the Party over the Past Century* [dostęp: 13.08.2024].

⁷ *MERICS Future China Lecture with Prof. Xiang Biao*, https://youtu.be/LWtOHeAA4VU?si=bZ7xpoJ9R-9UA_qv [dostęp: 13.08.2024].

Dziedzictwo w postaci wspólnej historii jest powszechnie uznawane za podstawową cechę narodu, ponieważ przyczynia się ona do kreowania przynależności narodowej, a tym samym do procesu tworzenia i utrzymywania państwa⁸. Muzea są istotnymi pośrednikami przekazywania takiego dziedzictwa, są także zachęcane przez władze do promowania patriotyzmu w atrakcyjny dla odbiorców sposób. Dodatkowo należy zauważyć, że w 2022 roku 90% chińskich muzeów oferowało darmowe wejście, co odbiera muzeom dużą część zarobku i uzależnia je od dotacji, a co za tym idzie, zwiększa kontrolę państwa⁹. Najważniejsze z perspektywy indoktrynacji placówki włącza się na listy „baz edukacji patriotycznych” i nakazuje się odwiedzać przede wszystkim wycieczkom szkolnym. Na poziomie centralnym wskazano ponad 500 takich placówek, a na poziomie lokalnym kolejne tysiące. Oprócz tego muzea dotyczące historii KPCh są objęte projektem czerwonej turystyki, którego kluczowym celem jest edukacja patriotyczna młodszych pokoleń¹⁰. Jak wskazuje kulturoznawca Kirk A. Denton, większość muzeów rewolucyjnych, do których zalicza się Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego, podkreśla dwa elementy: wagę rewolucji komunistycznej w chińskiej historii oraz jej „męczenników”¹¹. W tym kontekście omawiane Muzeum jest odpowiednim miejscem do analizy oficjalnej narracji KPCh sugerującej, z jaką historią i jakimi wartościami powinien utożsamiać się odwiedzający.

HISTORIA I DZIAŁALNOŚĆ INSTYTUTU SZKOLENIA RUCHU CHŁOPSKIEGO

Rewolucja Xinhai, która obaliła dynastię Qing, nie ustanowiła w zamian nowego stabilnego systemu politycznego, tym samym doprowadzając do chaosu. Okres po 1912 roku był zatem dla Chińczyków czasem nacechowanym

⁸ Y. Li, Z. Hu, C. Zhang, op. cit., s. 101.

⁹ *Majority of China's Museums now Offer Free Admission*, https://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202205/18/content_WS62849a8ac6d02e533532ad5f.html [dostęp: 13.08.2024].

¹⁰ Y. Li, Z. Hu, C. Zhang, op. cit., s. 103.

¹¹ K.A. Denton, *Museums, Memorial Sites and Exhibitionary Culture in the People's Republic of China*, „The China Quarterly” 2005, nr 183, s. 581.

dużą niepewnością i zmiennością, a słabe instytucje państwowe musiały mierzyć się z różnymi aktorami politycznymi, którzy nierzadko posiadali większą od nich władzę, takimi jak militaryści czy lokalni urzędnicy¹². W takich okolicznościach Kuomintang aspirował do ponownego zjednoczenia Chin pod ich przywództwem. W 1924 roku do tej misji dołączyła zmuszona do tego przez Komintern KPCh, wówczas młoda partia założona zaledwie trzy lata wcześniej¹³. Efektem tej współpracy był tzw. Pierwszy Zjednoczony Front, a jednym z jej owoców – Instytut Szkolenia Ruchu Chłopskiego („Instytut”).

Instytut funkcjonował nieco ponad dwa lata, od lipca 1924 roku do września 1926 roku, gdy upadł Pierwszy Zjednoczony Front. Jego celem było rozwinięcie ruchu chłopskiego w prowincji Guangdong, skąd działał Kuomintang. Ruch miał osłabić lokalne siły polityczne i stanowić przykład nowej polityki narodowców wspierającej robotników i chłopów¹⁴. Chciano również upolitycznić ogromne różnice majątkowe i wywołać napięcia na tym tle, podburzając lokalną ludność wobec istniejących władz¹⁵. Instytut szkolił wybrane jednostki z zakresu filozofii socjalistycznej czy działalności rewolucyjnej (z czasem rozszerzając zakres działań poza miejscową ludność), aby absolwenci mogli następnie aktywizować chłopów w miejscach ich zamieszkania. Interesującym aspektem było, że nie wszyscy uczniowie byli chłopami; zwłaszcza na początku istnienia Szkoły znajdowali się wśród nich także studenci czy robotnicy¹⁶.

Ponieważ narodowcy nie byli intensywnie zainteresowani tematyką chłopską, Instytut *de facto* stał się narzędziem politycznym komunistów. Odgrywali oni kluczową rolę w rekrutacji uczniów, przeprowadzając dwuetapowy proces z egzaminem pisemnym i ustnym. Dzięki temu mieli kontrolę nad

¹² M.B. Rankin, *State and Society in Early Republican Politics, 1912–18*, „The China Quarterly” 1997, nr 157, s. 261.

¹³ B.A. Elleman, *Soviet Diplomacy and the First United Front in China*, „Modern China” 1995, nr 4, s. 451.

¹⁴ Y. Gao, *Revolutionary Rural Politics. The Peasant Movement in Guangdong and Its Social-Historical Background, 1922–1926*, „Modern China” 2016, nr 42 (2).

¹⁵ Y. Gao, op cit.

¹⁶ R.J. Gruetter, *The Kwantung Peasant Movement 1922–1928* (niepublikowana praca magisterska), Vancouver 1972, s. 60.

akceptacją kandydatów, faworyzując członków KPCh nad członkami Kuomintangu¹⁷. Odpowiadali także za curriculum Szkoły, wplatając w nie ideologię marksistowską.

Pomysłodawcą i pierwszym dyrektorem Instytutu był Peng Pai, uznawany za jednego z pionierów chińskiego ruchu chłopskiego. W regionie wschodniego Guangdongu cieszył się ogromnym szacunkiem i był znany jako „książę Peng, król chłopów z Haifeng”, a jego postać otaczana była wręcz mityczną czcią¹⁸. Sam Mao Zedong wyróżniał go mianem „króla ruchu chłopskiego”¹⁹. W okresie Pierwszego Zjednoczonego Frontu Peng pełnił funkcję sekretarza Departamentu Chłopskiego w rządzie Kuomintangu, co sprawiło, że koordynował działania tego departamentu podczas nieustannie zmieniających się jego władz²⁰. To dzięki sugestiom Penga Instytut oficjalnie otworzył się 3 lipca 1924 roku i prowadził naukę przez sześć semestrów do września 1926 roku. Każdy semestr był zasadniczo oddzielną edycją szkoły, do której rekrutowano nowych uczniów uczących się według curriculumów każdorazowo dostosowanych w miarę nabywania doświadczeń dydaktycznych przez grono pedagogiczne.

Szkoła była niejako rezultatem zaangażowania Penga w aktywizację polityczną chłopów i jej zinstytucjonalizowaniem. Jednym z jego najbardziej znanych przedsięwzięć była skuteczna aktywizacja ruchu chłopskiego w rodzinnym powiecie Haifeng w Guangdongu. Zainicjowana agitacja doprowadziła do powstania Powszechnego Stowarzyszenia Chłopów w Haifeng, któremu Peng przez pewien czas przewodniczył. Dzięki temu zorganizowani chłopci przejęli kontrolę nad lokalnymi strukturami władzy wiejskiej, rozwiązując dużą część ich codziennych problemów²¹. Wnioski wyciągnięte z doświadczeń tego ruchu, sformułowane przez Penga w „Raporcie o Ruchu Chłopskim w Haifeng”, stały się punktem odniesienia dla celów dydaktycznych szkoły²².

¹⁷ R.J. Gruetter, op. cit.

¹⁸ R.B. Marks, *The World Can Change! Guangdong Peasants in Revolution*, „Modern China” 1977, nr 1, s. 74.

¹⁹ https://www.gov.cn/gjjg/2008-10/15/content_1121941.htm [dostęp: 13.08.2024].

²⁰ Y. Gao, op. cit.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

Peng pełnił funkcję wykładowcy przez wszystkie edycje szkoły, choć jako dyrektor kierował nią tylko w pierwszym i piątym semestrze. Oprócz niego w działalność tej instytucji zaangażowanych było wielu znanych liderów komunistycznych, m.in. Zhou Enlai, premier ChRL w latach 1949–1976 czy Li Lisan, członek Rady Państwa w latach 1949–1954. Jednak najślawniejszą postacią związaną ze szkołą pozostaje Mao Zedong, wykładowca piątego, a także dyrektor jej szóstego semestru. Jako trzydziestodwuletni, zyskujący na znaczeniu członek KPCh kierował Instytutem w okresie od maja do września 1926 roku²³.

Szósty semestr objął największą liczbę uczniów i trwał najdłużej ze wszystkich edycji ze względu na przygotowania Zjednoczonego Frontu do tzw. ekspedycji północnej, czyli operacji mającej na celu przejęcie terenów rządzonych przez militarystów na północ od Guangdongu. W szóstej odsłonie uczestniczyło 327 uczniów z dwudziestu prowincji, którzy stanowili nieco ponad 40% wszystkich absolwentów szkoły. Program obejmował kilkanaście różnych kursów, głównie skupiając się na kwestiach chłopskich i ich roli w rewolucji²⁴. Ze względu na wspomniane ambicje ekspansji i brak zaufanych sił zbrojnych w Kuomintangu, szkoła dbała o szkolenie wojskowe chłopów, które stanowiło 30% czasu zajęć i odbywało się na Akademii Wojskowej Whompoa²⁵.

Szkoła łączyła aspekty teoretyczne z praktycznymi. Oprócz zajęć uczestnicy odwiedzali związki chłopskie, np. w Haifeng, i podejmowali próby aktywizacji pobliskich wsi. Studenci prowadzili także badania nad problemami chłopów w różnych regionach. Szkoła stanowiła wzór dla podobnych instytucji w całych Chinach, zdobywając miano alma mater chłopskich szkół²⁶.

²³ Ibidem.

²⁴ R.J. Gruetter, op. cit.

²⁵ 广州农民运动讲习所培养出800多名农运骨干 掀起大革命时期中国农民运动高潮 [Instytut Szkolenia Chłopskiego wyszkolił ponad 800 kluczowych członków ruchu chłopskiego, zapoczątkowując wzrost chińskiego ruchu chłopskiego podczas Wielkiej Rewolucji, Portal Rządu Prowincji Guangdong, 26.05.2021, https://www.gd.gov.cn/gdywdt/zwzt/qhxczc/fdzl/content/post_3292062.html [dostęp: 13.08.2024]; R.B. Marks, op. cit., s. 74.

²⁶ Ibidem.

Po rozwiązaniu Pierwszego Zjednoczonego Frontu absolwenci powrócili do swoich lokalnych społeczności. Ponad 200 z nich zginęło w późniejszych latach podczas walki zbrojnej w ramach różnych powstań lub w wyniku egzekucji przez Kuomintang.

MARIAŻ PATRIOTYZMU Z SOCJALIZMEM

Muzeum zostało założone w 1956 roku na terenie dawnej siedziby szóstego semestru Instytutu stanowiącej kompleks budynków położonych na powierzchni 8000 m². Ekspozycja prezentuje 1152 obiekty, z czego 64 zostało wyróżnionych jako pierwszej klasy²⁷. Według sekretarza komórki partyjnej Muzeum Huang Guangyu poprzez wystawę odwiedzający mogą zrozumieć „niezmienną, pierwotną intencję KPCh”, czyli – jak Muzeum wprost przekazuje – „szczęście ludzi i odrodzenie narodu chińskiego”²⁸. Ekspozycja składa się z trzech głównych części poświęconych powstaniu Instytutu, jego szóstym semestrze oraz roli i wpływie szkoły.

Pierwsza część rozpoczyna się od krótkiego panelu, który w telegraficznym skrócie na przykładzie czterech fotografii ukazuje trudne warunki życia chińskich chłopów w XX wieku. Na ich życie niekorzystnie wpływały imperializm i feudalizm, a wysokie podatki prowadziły do ubóstwa, głodu, sprzedaży ziemi czy nawet córek. Następnie większa uwaga poświęcona zostaje historii partii z zaznaczeniem kluczowych założeń jej trzech zjazdów do 1924 roku. Każdy z nich wraz ze zdjęciem jest podsumowany na osobnej tablicy. Muzeum konsekwentnie ukazuje narrację zgodną z oficjalnym stanowiskiem KPCh, np.:

Poprzez wytrwałą walkę partia i naród pokazali światu, że Chińczycy są nie tylko zdolni do demontażu starego świata, ale także do zbudowania

²⁷ 毛泽东同志主办农民运动讲习所旧址纪念馆 [Muzeum Dawnej Siedziby Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego Prowadzonego przez Towarzysza Mao Zedonga], Portal Czerwony Guangdong, <http://www.cetorg.org/hsedu/sjxdcon.php?sid=16&jxid=1461> [dostęp: 13.08.2024].

²⁸ 广州农民运动讲习所培养出800多名农运骨干 掀起大革命时期中国农民运动高潮 [Instytut Szkolenia Chłopskiego wyszkolił ponad 800 kluczowych członków ruchu chłopskiego, zapoczątkowując wzrost chińskiego ruchu chłopskiego podczas Wielkiej Rewolucji, op. cit.

nowego, że tylko socjalizm może uratować Chiny i że tylko socjalizm może rozwinąć Chiny²⁹.

Na wystawie prezentowany jest negatywny obraz, który chiński odbiorca z łatwością powiąże z dyskursem „stu lat narodowego upokorzenia” – kilkadziesięciu lat na przełomie XIX i XX wieku, gdy Chiny zmierzyły się z szeregiem wyzwań takich jak nierównoprawne traktaty handlowe faworyzujące obce mocarstwa, utrata pełnej kontroli nad częścią swojego terytorium czy zacofanie gospodarcze. Partia odmieniła tę sytuację, wprowadzając znaczącą poprawę warunków życia i ostatecznie uczyniła z Chin światowego giganta. Powstanie KPCh, zgodnie z oficjalną narracją partyjną, przedstawiane jest jako „bezprecedensowe wydarzenie w historii rozwoju narodu chińskiego”. Tym samym podobnie jak w innych chińskich muzeach współczesna historia Chin jest przedstawiana jako historia tworzona wyłącznie przez KPCh³⁰.

W pierwszej części wystawy podkreślono, że partia zawsze przywiązywała szczególną wagę do kwestii chłopskich, co jest eksponowane już na tablicy „Wprowadzenie”:

Kwestia chłopska stanowi fundament chińskiej rewolucji. Teoretyczne myślenie i rewolucyjna praktyka chińskich komunistów reprezentowanych przez towarzysza Mao Zedonga, gdy zakładali i kierowali Instytutem Szkolenia Ruchu Chłopskiego, stanowiły istotne badania dotyczące chińskiej rewolucji i problemów chłopskich we wczesnych latach KPCh. Były one konkretną realizacją sinizacji marksizmu. Ich działania zostały zapisane na kartach chwalebnej historii³¹.

Choć to stwierdzenie nie jest nieprawdziwe, warto zauważyć, że w początkowym okresie KPCh, na wzór Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego,

²⁹ *Full Text: Resolution of the CPC Central Committee on the Major Achievements and Historical Experience of the Party over the Past Century*, op. cit.

³⁰ C. Hung, *The Red Line. Creating a Museum of the Chinese Revolution*, „The China Quarterly” 2005, nr 184.

³¹ *Wystawa stała*, Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego, Kanton 2023.

koncentrowała się głównie na ruchu robotniczym, co ilustruje chociażby zaangażowanie w ruch robotniczy w kopalni w Anyuan w 1920 roku³². Muzeum nie wspomina o tym aspekcie, silnie akcentując sprzyjające elementy związane wyłącznie z problematyką chłopską, takie jak deklaracja podczas drugiego zjazdu KPCh uznająca chłopów za podstawę rewolucji. W Muzeum wyeksponowana jest też stworzona współcześnie, choć stylizowana na historyczną, czerwona flaga z hasłem „chłopi podstawą partii” (农为党本 *nong wei dang ben*). Pełne zrozumienie przez KPCh wpływu chłopów na politykę nastąpiło dopiero w okresie trwania szkoły, gdzie uświadomiono sobie ich przydatność, zwłaszcza w kontekście zbrojnej walki z lokalnymi militarystami. Nie było to także zasługą Mao, a innych działaczy, np. Peng Paia. Dodatkowo dostrzeżono potencjał polityczny tej grupy w walce z imperializmem, co łączyło się z motywem wyzwolenia narodu.

Warto zwrócić uwagę również na legitymizację polityczną poprzez użycie autorytetu postaci Sun Yat-sena, działacza demokratycznego, założyciela Kuomintangu i filozofa cieszącego się szacunkiem zarówno w ChRL, jak i w Republice Chińskiej na Tajwanie. Co ciekawe, na kontynencie sylwetka Suna została wyniesiona do obecnej prestiżowej rangi dopiero w latach 80. XX wieku; jego filozofia miała m.in. uzasadniać wprowadzane wówczas reformy „czterech modernizacji” jako niezbędną liberalizację i włączenie zagranicznego kapitału dla wzmocnienia Chin, o których Sun pisał kilkadziesiąt lat wcześniej. Sun został włączony do komunistycznej narracji także jako prekursor rewolucji demokratycznej, co jest odzwierciedlone w narracji Muzeum. Zgodnie z marksistowską ideologią rewolucja miała nastąpić dwuetapowo: najpierw poprzez rewolucję burżuazyjną (demokratyczną), a następnie socjalistyczną³³. Sun Yat-sen był zatem działaczem inicjatywy bezpośrednio poprzedzającej i niezbędnej do kolejnego kroku historii, utworzenia KPCh.

³² X. Ma, *The System of Special Commissioners and the Early Labor Movement of the Communist Party of China. Illustrated by the History of the Anyuan Workers' Movement (1921–1925)*, „Chinese Journal of Sociology” 2018, nr 4 (4), s. 570.

³³ K.R. Chong, F. Ruan, *The Resurrection of Sun Yat-sen for China's Modernization*, „Journal of Third World Studies” 1988, nr 1, s. 138.

Muzeum wspomina Suna zaledwie w paru zdaniach, lecz pokazuje jego skupienie na kwestiach chłopskich, dodając tym samym KPCh dodatkowego autorytetu osoby cieszącej się powszechnym szacunkiem wśród Chińczyków, zwłaszcza w Guangdong, skąd pochodził. Sun jest także niejako „ludzkim obliczem” Kuomintangu, uzasadniającym współpracę komunistów z narodowcami, która zakończyła się wkrótce po jego śmierci w 1925 roku.

MAO W CENTRUM

Po wejściu do Muzeum odwiedzający mogą zobaczyć mosiężną płaskorzeźbę przedstawiającą Mao przewodzącego tłumowi na tle flagi szóstego semestru Instytutu. Wyraźny przekaz przyszłego sekretarza generalnego jako najważniejszej postaci szkoły jest podtrzymywany następnie przez całą wystawę. To od jego działalności Muzeum bierze swoją nazwę, a druga, najobszerniejsza część wystawy, poświęcona jest wyłącznie prowadzonemu przez niego szóstemu semestrowi Instytutu. Wprowadzenie do tej części informuje odwiedzającego o jego zasługach: „w 1926 roku Mao Zedong założył Szósty Semestr Instytutu Ruchu Chłopskiego, wnikliwie badając problemy chińskich chłopów i szkoląc wysoką liczbę kadr ruchu chłopskiego, co silnie przyczyniło się do chińskiej rewolucji”³⁴.

W kontekście wcześniejszego wprowadzenia historycznego warto zauważyć, że prezentowane wystawy w Muzeum skupiają się przede wszystkim na szóstym semestrze i postaci Mao, pomimo że jego rola w szkole nie przewyższała znacznie zaangażowania innych uczestników tego ruchu. Wielokrotnie podkreślana jest też skala szóstego semestru szkoły – jej liczebności i różnorodności prowincji, z których pochodzili uczniowie. Pozostawia jednak bez wyjaśnienia fakt, dlaczego tak było. Nie wiązało się to bezpośrednio z osobą Mao, a z historią szkoły i potrzebami Pierwszego Zjednoczonego Frontu. Muzeum przedstawia curriculum Instytutu, łączenie teorii z praktyką czy pomysł szkolenia wojskowego chłopów, tak jakby były one stworzone przez słynnego komunistycznego lidera, choć dołączył on do tej inicjatywy, gdy były one już opracowane. Opisy elementów nauczania są przeplatane ilustracjami przedstawiającymi Mao i okraszone cytatami z jego dzieł, jak

³⁴ *Wystawa stała*, Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego, Kanton, Chiny 2023.

np. napisany już po rozwiązaniu szkoły „Referat o wynikach badań ruchu chłopskiego w prowincji Hunan” z marca 1927 roku, dodatkowo sugerując, że to jego myśl stała za Szkołą.

Najbardziej wyróżnionym esejem Mao pozostaje *Analiza klas społeczeństwa chińskiego* z grudnia 1925 roku³⁵. Zgodnie z narracją komunistyczną to dzieło było kluczowe dla organizacji ruchu chłopskiego, zapewniające jego podstawę filozoficzną; badacze wskazują jednak, że weryfikacja prawdziwości tego faktu pozostaje trudna do zbadania³⁶. Według Muzeum to właśnie wtedy Mao miał uświadomić sobie rolę chłopów w rewolucji, choć sam esej wskazuje ich klasę, „semi-proletariat” za drugorzędną siłę po właściwym proletariacie. W głównej sali zainstalowana została jedna z dwóch nowoczesnych instalacji w Muzeum – na obrazie uczniów siedzących w klasie, znajdującym się za szklaną ścianą, rzucane są hologramy obrazów Mao w otoczeniu ludu. U góry obrazu znajdują się pierwsze trzy zdania omawianej rozprawy – *Kim są nasi wrogowie? Kim są nasi przyjaciele? To pytanie jest zasadniczą kwestią rewolucji*.

Mao jest przedstawiany jako wybitny dydaktyk, który teorię przeplatał ze spostrzeżeniami z własnych doświadczeń („często używał bogatych materiałów uzyskanych z osobistych badań i języka mas, aby wyjaśnić uczniom punkty widzenia zawarte w artykule w prostych, a zarazem głębokich słowach”)³⁷. Oprócz tego chętnie rozmawiał z uczniami także poza klasą niczym mistrz do uczniów, co przedstawiają inscenizacja *Mao Zedong prowadzący szczerą rozmowę ze studentami w dormitorium* z rzeźbami z lat 70. XX wieku nieznanego autora oraz liczne obrazy o podobnej tematyce. Inną inscenizacją przykuwającą wzrok jest nowoczesna instalacja *Mowa Mao w deszczu*, przedstawiająca następujące wydarzenie: w 1926 r., w dniu pierwszej rocznicy zastrzelenia przez angielską policję przedstawicieli antyimperialnego Ruchu 30 Maja w Szanghaju studenci i kadra Szkoły uczestniczyli w miejskiej paradzie

³⁵ M. Zedong, 中国社会各阶级的分析 [Analiza klas społeczeństwa chińskiego], 1925, <https://www.marxists.org/chinese/maozedong/marxist.org-chinese-mao-19251201.htm> [dostęp: 13.08.2024].

³⁶ K.C. Yeh, *The Chinese Communist Revolutionary Strategy and the Land Problem, 1921–1927*, Santa Monica 1970, s. 36.

³⁷ *Wystawa stała*, Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego, Kanton, Chiny 2023.

upamiętniającej to zdarzenie. Po powrocie do Szkoły Mao wygłosił „pasjonujące i inspirujące” przemówienie, w trakcie którego rozpętała się ulewa. To wydarzenie, mające wartość raczej anegdotyczną aniżeli historyczną, zostało wyróżnione największą instalacją w Muzeum. Rzeźby i obrazy zainspirowanych mową studentów są dopełnione hologramem aktora grającego młodego Mao wygłaszającego owo przemówienie i wirtualnymi kroplami deszczu.

Narracja Muzeum odrzuca elementy historyczne niepasujące do przyjętej przez siebie narracji, np. fakt, że w czasie trwania Szkoły Mao był członkiem rządu kuomintangowskiego, przewodniczącym Departamentu Propagandy i przez długi czas utrzymywał bliskie relacje z narodowcami³⁸. Ponadto wystawa w nieznacznym stopniu poświęca uwagę pomysłodawcy szkoły i jej dwukrotnemu dyrektorowi Pengowi Paiowi, który znacznie przysłużył się wczesnemu rozwojowi ruchu chłopskiego w Chinach – jego postać nie może jednak wybrzmieć w dominującej obecności przyszłego sekretarza generalnego. Choć Mao niewątpliwie był liderem ruchu chłopskiego w późniejszym okresie, w czasie jego związania z Instytutem nie był w niego zaangażowany i z pewnością nie była to nieodłączna część jego aktywności rewolucyjnej, jak przedstawia to oficjalna narracja³⁹.

Kultywowanie postaci Mao odpowiada szerszym tendencjom politycznym. Jego rola stała się szczególnie ważna dla Xi Jinpinga po objęciu przez niego stanowiska sekretarza generalnego KPCh w 2012 roku. Dla Xi postać Mao stanowi symbol jedności i siły partii kluczowy dla utrzymania reżimu KPCh. Dezaprobata dla słynnego lidera jest dla niego wykluczona; w krytyce Stalina przez Gorbaczowa Xi upatrywał przyczyn rozpadu ZSRR⁴⁰. Mao jest też symbolem wartości socjalistycznych, które zostaną szerzej opisane w następnej sekcji artykułu. Potrzeba utrzymania stabilności reżimu i jedności historii KPCh wybrzmiewa szczególnie głośno w Guangdong, historycznie otwartemu na świat, ojczyzny rewolucjonistów, w znaczny sposób korzystającego z reform gospodarczych sprzecznych z dziedzictwem Mao. Ze wszystkich prowincji

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ S. Zhao, *The Ideological Campaign in Xi's China. Rebuilding Regime Legitimacy*, „Asian Survey” 2016, nr 56 (6), s. 1171.

Guangdong mógłby zatem najszybciej chcieć zapomnieć okres przed 1978 roku i czerwoną ideologię zyskującą na znaczeniu w erze Xi.

WZOROWI PATRIOCI

We współczesnych narracjach KPCh następuje powrót do polityki „bliskości z masami” kadry partyjnej oraz polityki „od mas dla mas”, co było charakterystyczne dla czasów Mao. Nacisk na ten motyw ma na celu ukazanie intencji KPCh w diagnozowaniu i rozwiązywaniu problemów społecznych. Jednakże istnieje także drugie dno tego dyskursu, zakorzenione w przekonaniu, że masy nie posiadają samodzielnej zdolności rewolucyjnej i potrzebują liderów. Odwiedzający, zwłaszcza członkowie KPCh, w Muzeum przeczytają, że partia odegrała decydującą rolę w aktywizowaniu mas chłopów. Przywództwo KPCh jest przedstawiane jako kluczowy czynnik mobilizujący lud do walki o lepsze Chiny. Przekaz ten jest wzmacniany poprzez przedstawianie Mao w rozmowach ze studentami, co ma symbolizować bliskość z ludem, znajomość jego problemów oraz zaangażowanie w ich rozwiązanie w późniejszych latach. W ten sposób KPCh kształtuje narrację, w której partia jest liderem i przewodnikiem społecznym, a jej interakcje z masami, szczególnie za pośrednictwem postaci takiej jak Mao, są prezentowane jako kluczowy element ich aktywizacji. Ten dyskurs podkreśla dominującą rolę KPCh w historii Chin, legitymizując jednocześnie jej współczesne przywództwo i zaangażowanie w poprawę warunków życia społeczeństwa.

Postać Mao zdecydowanie zajmuje centralne miejsce w Muzeum, jednak równie ważne jest dostrzeżenie postaci uczniów szkoły, stanowiących wzorowych patriotów, którymi może kierować KPCh. Ci absolwenci reprezentują wartości, które są nie tylko doceniane, lecz także promowane przez partię: kolektywizm, poświęcenie, męstwo, pracowitość, lojalność czy oszczędność. To absolwenci poprzez swoje życie i działania symbolizują i utrwalają wartości propagowane przez KPCh. Muzeum kształtuje społeczną świadomość, podkreślając, że kolektywne wartości są fundamentem sukcesu chińskiej rewolucji, a jednostki związane z Instytutem są godne uznania i naśladowania.

Podkreślanie skromności życia osób związanych ze szkołą poprzez odpowiednie inscenizacje stanowi ważny aspekt, którego celem jest ukazanie, że bohaterowie rewolucji chińskiej prowadzili życie ascetyczne. Sformułowania

używane na wystawie, takie jak „oszczędne, surowe, poważne i dynamiczne życie wojskowe”, odnoszą się do charakteru codzienności studentów szkoły. Nawet gabinet Mao przedstawiony jest jako miejsce, gdzie „rzeczy [...] były proste i tanie, ukazujące jego styl życia ciężkiej pracy i prostego życia”⁴¹. Wystawa podkreśla, że przywódca prowadził życie podobnie jak inni i nie zachowywał wygód dla siebie.

Muzeum kładzie nacisk jednak przede wszystkim na wartości poświęcenia i lojalności w myśl sformułowanej w artykule ministra rolnictwa Tanga Renjiana z 2021 roku:

W erze rewolucji chłopci stanowili jej główną siłę. Najbardziej podstawowym powodem, dla którego [...] byli w stanie pokonać dobrze wyposażonych wrogów pomimo braku odzieży i żywności, było to, że zespół ten był absolutnie lojalny wobec partii i poświęciłby swoje życie dla wyzwolenia ludzi⁴².

Ukazywanie odwagi i męstwa absolwentów szkoły jest przedstawianiem bohaterstwa w imię idei partyjnych: „w burzliwych latach chińskiej rewolucji nauczyciele i studenci Szkoły Ruchu Chłopskiego walczyli bohatersko, nie bojąc się poświęcenia, rozpalając iskrę walki zbrojnej”⁴³. Muzeum poprzez eksponowanie tych wartości wpisuje się w kontekst propagowania oficjalnej linii partyjnej, której celem jest podkreślanie zasług i poświęceń jednostek w historii KPCh. To również sposób na ukazanie, jak te wartości są integralną częścią chińskiej historii i tradycji rewolucyjnej.

Kolejna ich afirmacja znajduje się w biogramach niektórych absolwentów Instytutu przedstawionych przede wszystkim w trzeciej części wystawy.

⁴¹ *Wystawa stała*, Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego, Kanton, Chiny 2023.

⁴² T. Renjian, 百年伟业 “三农” 华章——中国共产党在 “三农” 领域的百年成就及其历史经验 [Stulecie osiągnięć w dziedzinie „trzech obszarów wiejskich” i jego doświadczenia historyczne – Stulecie osiągnięć Komunistycznej Partii Chin w dziedzinie „trzech obszarów wiejskich” i jej doświadczenia historyczne], Portal Ministerstwa Rolnictwa ChRL, 24.12.2021, http://www.moa.gov.cn/xw/zwdt/202112/t20211224_6385425.htm [dostęp: 13.08.2024].

⁴³ *Wystawa stała*, Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego, Kanton, Chiny 2023.

Choć każdy z nich opatrzony jest zdjęciami i krótką biografią, nie sposób nie odnieść wrażenia o podobieństwie losów jednostek i ich powtarzalności, a tym samym scaleniu się grupy w jedną całość. Z przedstawionych 58 osób aż 72% zginęło tragicznie w młodym wieku bezpośrednio z rąk Kuomintangu w wyniku tortur lub walk zbrojnych. Ten aspekt podkreśla bohaterski wymiar ich działań i ofierze, którą ponieśli, co z kolei koresponduje z narracją partyjną o walce za wyzwolenie ludzi. Tylko 28% osób związanych z Instytutem żyło po 1949 roku, wśród nich wpływowi liderzy komunistyczni, jak Mao czy wcześniej wspomnieni Zhou Enlai i Li Lisan. Selektywne przedstawienie tych postaci sugeruje, że Muzeum skupia się na kreowaniu jednostronnej perspektywy, koncentrując uwagę na tych, którzy albo zginęli dla dobra KPCh, albo osiągnęli sukcesy zgodne z polityką partyjną.

Warto zauważyć, że akcent położony na kultywowaniu wartości kolektywizmu i oszczędności stanowi wyraźną kontrę wobec promowanego od lat 80. XX wieku indywidualizmu, rozwoju osobistego i osiągnięć, zwłaszcza finansowych. Jednakże, jak wspomniano wcześniej, w kontekście spowalniającej się gospodarki wartości te mogą tracić na znaczeniu, zwłaszcza gdy nie będą już spełniać funkcji legitymizacji władzy opartej na ekonomicznym sukcesie. W obliczu tych zmian istnieje potrzeba powrotu do socjalistycznych wartości, które przekonują jednostki o wierze w KPCh. Powrót do wartości sprzyjających wspólnemu celowi, zgodnie z ideologią partii, ma na celu umocnienie jedności społeczeństwa. Jednostka, będąc lojalną wobec KPCh, ukazuje gotowość do podjęcia wysiłku na rzecz większego dobra, co z kolei wspiera utrzymanie stabilności społecznej. Ta narracja stanowi zatem odpowiedź na wyzwania współczesnej rzeczywistości, jednocześnie umacniając rolę partii jako przewodnika i strażnika chińskiego społeczeństwa.

PODSUMOWANIE

W 2005 roku wystawy muzealne nadal cytowały dzieła Mao w ich podsumowaniu, choć częściej miały nawiązywać jednak do sloganów dotyczących reform i otwarcia⁴⁴. Prawie dwie dekady później można zaobserwować, że w KPCh nastąpił powrót do przedstawiania cytatów jednego lidera, tym razem

⁴⁴ K.A. Denton, op. cit, s. 583.

Xi Jinpinga, którego zdjęcia wieńczy wiele chińskich ekspozycji, w tym analizowaną wystawę stałą Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego. Ten symbol dopełnia obrazu zwrotu ku maoistowskim narracjom, które zostały przedstawione w Muzeum, a wyróżnione przez artykuł: połączenia patriotyzmu z socjalizmem, promowanie roli Mao w ruchu chłopskim oraz afirmację wartości docenianych przez KPCh.

Artykuł miał na celu analizę przekazu dziedzictwa komunistycznego w Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego, co zostało zrealizowane poprzez trzy motywy wymienione powyżej. Biorąc pod uwagę wnioski z przeprowadzonych badań, można stwierdzić, że wyraźnie kształtują one przekaz muzealny w stronę promowania socjalizmu, jego wartości i liderów jako niezbędnych elementów patriotyzmu. Legitymizacja władzy jest podkreślana poprzez przedstawienie KPCh jako historycznego przeznaczenia Chin, ich działaczy jako liderów kierujących masami, a patriotów jako lojalnych wyznawców gotowych do poświęceń. Sprzeciw wobec tego przekazu, a zatem wobec partii, jest zatem z założenia niepatriotyczny.

Wyróżnione elementy są istotne dla spójności przekazu KPCh, należy wskazać jednak, że najważniejszym z nich w edukacji patriotycznej jest afirmacja socjalistycznych wartości. Nadrzędnym celem partii jest utrzymanie władzy i zapewnienie stabilności reżimu – zatem nauka lojalności, kolektywizmu, poświęcenia w imię większego dobra stają się kluczowe. Wcześniej wspomniany Xiang sugeruje, że celem edukacji patriotycznej jest nie tyle wyrobienie postawy nacjonalistycznej i nauka historii, ile odpowiednie ukształtowanie zdolności kognitywistycznych. Młody obywatel ma wyrobić w sobie przekonanie, że jako jednostka sam w sobie nie jest wartościowym członkiem społeczeństwa, o ile nie przyczynia się do osiągnięcia czegoś większego dla wspólnoty⁴⁵.

Muzeum Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego to przestrzeń, gdzie historia jest świadomie kształtowana zgodnie z panującą polityką partyjną. Jako placówka „czerwonej turystyki” pełni rolę nie tylko edukacyjną, ale także mobilizacyjną, zachęcając do zaangażowania w sprawy narodowe (komunistyczne). Tematyka prezentowana w Muzeum nie tylko odzwierciedla historyczne

⁴⁵ *MERICS Future China Lecture with Prof. Xiang Biao*, op cit.

dziedzictwo, ale również wyraża współczesne aspiracje KPCh. Umieszczenie obrazu Xi Jinpinga jako zamykającego elementu wystawy podkreśla kontynuację ideologii, wskazując jednocześnie na współczesne wyzwania i cele partii, nawołując do wiary w partię i posłuszeństwa wobec niej. Muzeum staje się przestrzenią, gdzie historia, propaganda i współczesność splatają się w spójną narrację.

BIBLIOGRAFIA

- 国家AAAA级旅游景区·广州+8 [Krajowa atrakcja turystyczna AAAA, Kanton +8], <https://www.gz.gov.cn/zt/jrshts/2023n/wygjldj/tswy/co> [dostęp: 13.08.2024].
- 广州农民运动讲习所培养出800多名农运骨干 掀起大革命时期中国农民运动高潮 [Instytut Szkolenia Chłopskiego wyszkolił ponad 800 kluczowych członków ruchu chłopskiego, zapoczątkowując wzrost chińskiego ruchu chłopskiego podczas Wielkiej Rewolucji] [dostęp: 13.08.2024].
- 毛泽东同志主办农民运动讲习所旧址纪念馆 [Muzeum Dawnej Siedziby Instytutu Szkolenia Ruchu Chłopskiego Prowadzonego przez Towarzysza Mao Zedonga], <http://www.cetorg.org/hsedu/sjxdcon.php?sid=16&jxid=1461> [dostęp: 13.08.2024].
- 彭湃 [Peng Pai], Portal Rządu Centralnego KPCh, 15.10.2008, https://www.gov.cn/gjjg/2008-10/15/content_1121941.htm [dostęp: 13.08.2024].
- Chong K.R., Ruan F., *The Resurrection of Sun Yat-sen for China's Modernization*, „Journal of Third World Studies” 1988, nr 1, s. 130–145.
- Denton K.A., *Museums, Memorial Sites and Exhibitionary Culture in the People's Republic of China*, „The China Quarterly” 2005, nr 183, s. 565–586.
- Elleman B.A., *Soviet Diplomacy and the First United Front in China*, „Modern China” 1995, nr 4, s. 450–480.
- Full Text: Resolution of the CPC Central Committee on the Major Achievements and Historical Experience of the Party over the Past Century*, https://english.www.gov.cn/policies/latestreleases/202111/16/content_WS6193a935c6d0df-57f98e50b0.html [dostęp: 13.08.2024].
- Gao Y., *Revolutionary Rural Politics. The Peasant Movement in Guangdong and Its Social-Historical Background, 1922–1926*, „Modern China” 2016, nr 42 (2), s. 162–187.

- Gruetter R.J., *The Kwantung Peasant Movement 1922–1928* (niepublikowana praca magisterska), Vancouver 1972.
- Hung C., *The Red Line. Creating a Museum of the Chinese Revolution*, „The China Quarterly” 2005, nr 184, s. 914–933.
- Komitet Centralny Komunistycznej Partii Chin, *Zarys wdrażania edukacji patriotycznej*, <http://www.cnypa.org/shhyzc/877278.jhtml> [dostęp: 13.08.2024].
- Li Y., Hu Z., Zhang C., *Red Tourism: Sustaining Communist Identity in a Rapidly Changing China*, „Journal of Tourism and Cultural Change” 2010, nr 8 (1–2), s. 101–119.
- Ma X., *The System of Special Commissioners and the Early Labor Movement of the Communist Party of China. Illustrated by the History of the Anyuan Workers’ Movement (1921–1925)*, „Chinese Journal of Sociology” 2018, nr 4 (4), s. 565–592.
- Majority of China’s Museums Now Offer Free Admission*, https://english.www.gov.cn/statecouncil/ministries/202205/18/content_WS62849a8ac6d02e-533532ad5f.html [dostęp: 13.08.2024].
- Marks R.B., *The World Can Change! Guangdong Peasants in Revolution*, „Modern China” 1977, nr 1, s. 65–100.
- MERICS Future China Lecture with Prof. Xiang Biao*, https://youtu.be/LWtOHeAA4VU?si=bZ7xpoJ9R-9UA_qv [dostęp: 13.08.2024].
- Rankin M.B., *State and Society in Early Republican Politics, 1912–18*, „The China Quarterly” 1997, nr 157, s. 260–281.
- Renjian T., 百年伟业 “三农” 华章——中国共产党在 “三农” 领域的百年成就及其历史经验 [Stulecie osiągnięć w dziedzinie „trzech obszarów wiejskich” i jego doświadczenia historyczne – Stulecie osiągnięć Komunistycznej Partii Chin w dziedzinie „trzech obszarów wiejskich” i jej doświadczenia historyczne], http://www.moa.gov.cn/xw/zwdt/202112/t20211224_6385425.htm [dostęp: 13.08.2024].
- Xiang B., „You’ve Got to Rely on Yourself... and the State!”. *A Structural Chasm in the Chinese Political Morality*, [w:] *Ghost Protocol: Development and Displacement in Global China*, red. C. Rojas, R. Litzinger, Durham–Londyn 2016, s. 131–149.
- Yeh K.C., *The Chinese Communist Revolutionary Strategy and the Land Problem, 1921–1927*, Santa Monica 1970.

- Zedong M., 中国社会各阶级的分析 [Analiza klas społeczeństwa chińskiego], <https://www.marxists.org/chinese/maozedong/marxist.org-chinese-mao-19251201.htm> [dostęp: 13.08.2024].
- Zhao S., *A State-led Nationalism. The Patriotic Education Campaign in Post-Tiananmen China*, „Communist and Post-Communist Studies” 1998, nr 31 (3), s. 287–302.
- Zhao S., *The Ideological Campaign in Xi's China. Rebuilding Regime Legitimacy*, „Asian Survey” 2016, nr 56 (6), s. 1168–1193.
- Zhou Q., *China's Provincial GDP in H1 2022. Who Were the Top Performers?*, <https://www.china-briefing.com/news/chinas-gdp-across-provinces-in-h1-2022/>, http://www.china.org.cn/business/2023-02/20/content_85116413.htm [dostęp: 13.08.2024].

NOTA O AUTORCE

Joanna Nawrotkiewicz – doktorantka Szkoły Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego, magister Wydziału Orientalistycznego Uniwersytetu Warszawskiego. W ramach „Diamentowego Grantu” prowadzi badania nad pamięcią, nacjonalizmem i edukacją patriotyczną w Chinach.

Kontakt: nawrotkiewiczj@gmail.com